

OKUL PSİKOLOJİK DANIŞMANLARINDA ÖZ ŞEFKAT İLE TÜKENMİŞLİK ARASINDAKİ İLİŞKİDE UMUDUN ARACI ROLÜNÜN İNCELENMESİ¹

INVESTIGATION OF THE MEDIATOR ROLE OF HOPE IN THE RELATIONSHIP BETWEEN SELF-COMPASSION AND BURNOUT IN SCHOOL COUNSELORS

Kürşat DÖNMEZ² Tuğba SARI³

Başvuru Tarihi: 20.03.2021 Yayına Kabul Tarihi:14.07.2021 DOI: 10.21764/maeuefd.900347
(Araştırma Makalesi)

Özet: Bu araştırmanın iki amacı bulunmaktadır. İlki, okul psikolojik danışmanlarında tükenmişliğin sosyo-demografik özellikler açısından incelenmesidir. İkinci amaç ise öz şefkat ile tükenmişlik arasındaki ilişkide umudun aracılık rolünün araştırılmasıdır. Araştırmanın araştırma grubunu Gaziantep ilinde ilkököl, ortaokul ve lise kademelerinde görev yapan 297 okul psikolojik danışmanı oluşturmaktadır. Veri toplamak amacıyla Öz Duyarlılık Ölçeği, Sürekli Umut Ölçeği, Psikolojik Danışman Tükenmişlik Ölçeği ve kişisel bilgi formu kullanılmıştır. Veri analizi kapsamında öncelikle betimsel istatistikler ele alınmış ve değişkenler arasındaki ilişkiler Pearson Korelasyon Analizi tekniğiyle incelenmiştir. Bunun ardından, okul psikolojik danışmanlarının tükenmişlik düzeylerini incelemek amacıyla bağımsız örneklem t testi ve tek yönlü varyans analizi teknikleri kullanılmıştır. Son aşamada ise umudun aracı rolü, Hayes tarafından geliştirilen PROCESS aracılığıyla incelenmiştir. Araştırmanın sonucunda, öz şefkat ile umut arasında pozitif yönde; öz şefkat ile tükenmişlik arasında negatif yönde ve umut ile tükenmişlik arasında da negatif yönde anlamlı ilişkilerin olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte, okul psikolojik danışmanlarında tükenmişliğin medeni durum, eğitim durumu ve meslek seçiminde isteklilik açısından anlamlı bir şekilde farklılaştığı bulunmuştur. Öte yandan okul psikolojik danışmanlarında tükenmişlik cinsiyet ve görev süresi açısından farklılaşmamaktadır. Ayrıca, umudun öz şefkat ile tükenmişlik arasındaki ilişkide kısmi aracı rol olduğu tespit edilmiştir. Son olarak elde edilen bulgular, alanyazın ışığında tartışılmış ve öneriler verilmiştir.

Anahtar Sözcükler: *Tükenmişlik, öz şefkat, umut, okul psikolojik danışmanları*

Abstract: There is two purposes of this research. The first is to investigate the burnout among school counselors in terms of sociodemographic characteristics, and the second is to examine the mediating role of hope in the relationship between self-compassion and burnout. The sample consists of 297 school counselors working at primary, secondary and high school levels. Self-Compassion Scale, Dispositional Hope Scale, Counselor Burnout Inventory and personal information form were used to collect data. Within the scope of data analysis, descriptive statistics were discussed first, and the relationships between variables were examined using the Pearson Correlation Analysis technique. After that, independent samples t-test and one-way analysis of variance techniques were used to examine the burnout levels of school counselors. In the last stage, the mediating role of hope was examined through PROCESS developed by Hayes. As a result of the research, there is a positive relationship between self-compassion and hope; a negative relationship between self-compassion and burnout, and again a negative relationship between hope and burnout. However, it was found that the burnout of school counselors differs significantly in terms of marital status, educational status and willingness to choose a profession, but not in terms of gender and duration of duty. In addition, it was determined that hope has a partial mediating role in the relationship between self-compassion and burnout. Finally, the results were discussed in the light of the literature and recommendations were given.

Keywords: *Burnout, self-compassion, hope, school counselors*

¹ Bu çalışma birinci yazarın Abant İzzet Baysal Üniversitesi'nde tamamladığı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

² Uzm. Psikolojik Danışman, Milli Eğitim Bakanlığı, Kaynaşlı İlkokulu, e-posta: dnmzkrst@gmail.com, ORCID: 0000-0003-1482-7562

³ Doç. Dr. Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, PDR Anabilim Dalı, e-posta: saritugba75@gmail.com, ORCID: 0000-0002-9902-9879

Giriş

Okullarda rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin sunulmasında rol oynayan psikolojik danışmanlar farklı işleyişteki sorumluluklara sahiptir (Akın, Şentürk & Özçelik, 2016). Bu sorumlulukların bazıları ruh sağlığı hizmeti sunmak, öğrencilerin eğitsel, mesleki, kişisel ve sosyal ihtiyaçlarına cevap vermeye çalışmak, aile ve yönetsel süreçlere katılmak ve bireylerle yoğun bir ilişki sürdürmek olarak karşımıza çıkmaktadır (Gündüz, 2012). Psikolojik danışmanların bu sorumluluklar karşısında birtakım sorunlarla karşılaşmaları olası görülmektedir. Bu bağlamda sunulması beklenen hizmetlere karşın iş ortamında kaynakların yetersiz olması, mesleki rollerin gözetilmemesi, fikirlere önem verilmemesi ve sunulan hizmetlere ilişkin sağlıklı süpervizyon sürecinin işlememesi yardım mesleği sunan bu bireylerin başa çıkmaları gereken sorunlar arasında sıralanabilir (Osborn, 2004; Thompson, 1998).

Okullarda danışmanlık hizmeti sunan profesyonellerin; sayıca fazla gruplarla ilgilenmek, ortaya çıkan sorunlara ilişkin çözüm yolları üretmek, kriz durumlarında arabulucu rolü üstlenmek, yönlendirme süreçlerinde yer almak, evrak işleriyle ilgilenmek, hedeflerine ulaştıklarını kanıtlamalarına yönelik taleplerine cevap vermek ve bunlara ek olarak danışma hizmetlerini sürdürmek durumlarında kaldıkları belirtilmektedir (Hassard, 1981; akt. Kesler, 1990). Bununla birlikte, profesyonellerin okulda plansız olarak gelişen ve iş yoğunluğuna neden olan durumlar sonucunda rol çatışması ve rol belirsizliği yaşadıkları vurgulanmaktadır (Moracco, Butcke & McEwen, 1984; Watkins, 1983). Bu bağlamda, okullarda danışmanlık hizmeti sunan profesyonellerin geniş çerçevede farklı sorunlarla baş etmek durumunda kaldıkları ve bu sorunların da farklı sorunlara kaynaklık etmelerinin olası olduğu söylenilebilir.

Tükenmişlik; düşük başarı hissi, duygusal yönden yorgunluk ve duyarsızlaşmayı içeren bir sendrom olarak ele alınmaktadır (Maslach & Jackson, 1981). Psikolojik danışmanların yaşamlarının birçok alanına etki edebilecek tükenmişlik riskiyle karşı karşıya oldukları vurgulanmaktadır (Baker & Garler, 2004). Ayrıca, psikolojik danışmanlık mesleğinin doğası ve yardım süreçlerini barındırması sebebiyle de bu meslek grubundaki profesyonellerin tükenmişliğin etkilerine doğrudan açık oldukları belirtilmektedir (Kesler, 1990). Bu bağlamda tükenmişlik yaşayan psikolojik danışmanlarda tükenmişliğin belirtilerinden olan artan endişe hâli, yorgunluk, düşük moral ve kronik depresyonun görülebileceği (Rando, 1984; akt. Kesler, 1990) ve bu profesyonellerin kendilerini başarısız görerek bundan kendilerini sorumlu tutmaları sonucunda suçluluk duygusu yaşayabilecekleri belirtilmektedir (Maynard, 1986).

Bu noktada; tükenmişlik sonucunda deneyimlenen suçluluk, mutsuzluk, umutsuzluk, çaresizlik ve yalnızlık duygularına (Kahill, 1981) karşılık olarak bireyin kendi benliğine yönelteceği şefkat ve anlayış önemli bir yardımcı araç olabilir (Salzberg, 1997). Öz şefkat düzeyi yüksek olan psikolojik danışmanların daha düşük düzeyde tükenmişlik yaşadıkları bildirilmektedir (Beaumont, Durkin, Martin & Carson, 2016).

Öz şefkat, bireyin acı ve huzursuzluk duygusu yaşadığı yaşam olayları ile karşı karşıya kaldığında, bu durumu ortak insanlık deneyiminin bir parçası olarak görme, bu olayları anlayışla ve yargıdan uzak bir tutum ile karşılamaya yönelerek durumu olduğu gibi nezaketle kabul etmek olarak kavramsallaştırılmaktadır (Neff, 2003a). Bu bağlamda öz şefkat, nezaketle yaklaşma, yalnızlığa karşı ortak insanlık hissi ve bilinçli farkındalık durumunu içermektedir (Raab, 2014). Öz şefkat kavramı günümüzde insanların duygu durumları hakkındaki farkındalık sürecinde oynadığı rol ve psikolojik sağlığın önemli bir belirleyicisi olması açısından önemli bir psikolojik değişken hâline gelmiştir (Neff, Kirkpatrick & Rude, 2007). Bunun yanında öz şefkatin, depresyon ve olumsuz psikolojik koşulların etkisinin indirgenmesinde bireye yardımcı olduğu belirtilmektedir (Reyes, 2011). Kişinin öz şefkat düzeyinin artırılmasının tükenmişliğin önlenmesi açısından önemli olduğu vurgulanmaktadır (Barnard & Curry, 2012).

Alinyazını incelendiğinde sağlıklı yaşamın bir diğer önemli bileşenin umut olduğu görülmektedir. Umut, iyilik hâlinin önemli bir belirleyicisi olarak ve ruh sağlığı açısından koruyucu bir faktör olarak ele alınmaktadır (Sarı & Tunç, 2016). Umut, kişinin hedefe ulaşabilmesi için gerekli yolları üretmesini, bu yolları harekete geçirmesini içeren motivasyonel bir duygusal-bilişsel durum olarak kavramsallaştırılmaktadır (Snyder, Irving & Anderson, 1991). Bu tanımdan anlaşıldığı üzere umudun amaçlara sahip olmayı, amaçlara ulaşma motivasyona sahip olmayı ve amaçlara ulaşmak için planlar yapmayı içerdiği anlaşılmaktadır.

Ülkemizde gerçekleştirilen araştırmalar incelendiğinde umut kavramının, psikolojik sağlamlık (Kaya, 2007), olumlu duygu durumu (Özer & Tezer, 2008), benlik saygısı (Aydoğan, 2010), psikolojik iyi olma (Sarı & Tunç, 2016) ve yaşam doyumuyla (Aydın, Odacı & Kahveci, 2017) olumlu yönde ilişkili olduğu dikkat çekmektedir. Alanyazında, umut kavramının birçok pozitif değişkenle ilişkisel bağlamda incelendiği araştırmalar da yer almaktadır. Bu değişkenlerden bir tanesi de öz şefkat kavramıdır. Yapılan araştırmalar sonucunda umudun, öz şefkat ve yaşam doyumunu ile pozitif ilişkili olduğu belirlenmiştir (Umphrey & Sherblom, 2014). Bir başka araştırmada ise umudun yaşam doyumunu ve öz şefkat ilişkisinde aracı rol oynadığı sonucu elde

edilmiştir (Yang, Zhang & Kou, 2016). Bu sonuçlar, umut kavramının bireylerin yaşamında farklı konularda önemli bir alana sahip olduğunu göstermektedir.

Umudun tükenmişlikle negatif ilişkili olduğu, düşük düzeyde umuda sahip olan bireylerin hedef tıkanıklığı, hayal kırıklığı yaşayabilecekleri ve olumsuz duygulanmaya eğilimli olmaları sebebiyle tükenmişlik açısından da duyarlı olabilecekleri belirtilmiştir (Gustafson, Hassmen & Podlog, 2010). Ayrıca, umut düzeyi yüksek meslek elemanlarının daha yüksek düzeyde iş doyumunu sağladıkları, bunun da umut kavramının doğasında yer alan motivasyon ve stratejilerden kaynaklandığı vurgulanmaktadır (Youssef & Luthans, 2007). Bu sonuçlar, umudun meslek hayatı içerisinde tükenmişlik karşısında koruyucu bir faktör olabileceğini düşündürmektedir.

Yapılan araştırmalar incelediğinde; öz şefkat ve tükenmişliğin arasında negatif yönde ilişkilerin tespit edildiği (Atkinson, Rodman, Thuras, Shiroma & Lim, 2017; Beaumont ve diğ., 2016; Gracia-Gracia & Oliván-Blázquez, 2017); öz şefkat ve umut arasında pozitif yönde ilişkilerin bulunduğu (Umphrey & Sherblom, 2014; Yang ve diğ., 2016) araştırmalar olduğu görülmektedir. Benzer bir şekilde umut ve tükenmişlik arasında negatif yönde ilişkiler ortaya koyan araştırmalar (Hong & Tae, 2013; Kumarakulasingam, 2003; Schwartz, Tiamiyu & Dwyer, 2007; Sherwin, Elliott, Rybarczyk, Frank, Hanson & Hoffman, 1992) yapılmış olduğu görülmektedir.

Yukarıda bahsedilen umut, öz şefkat ve tükenmişlik arasındaki ilişkilerin ayrı ayrı ele alındığı araştırma sonuçları, umudun öz şefkat ve tükenmişlik arasındaki ilişkide aracı rolü olabileceği düşündürmektedir. Değişkenler arasındaki ilişkiler dikkate alındığında umudun, öz şefkatle birlikte okul psikolojik danışmanlarının tükenmişlik düzeylerine olumlu yönde etki edeceği düşüncesi ön plana çıkmaktadır. Umudun ve öz şefkat kavramlarının doğası göz önünde bulundurulduğunda ise umudun ve öz şefkatin tükenmişlik karşısında psikolojik sağlık açısından önemli bir görev üstlenebileceği düşüncesi güç kazanmaktadır.

Öz şefkat, umut ve tükenmişliğin birlikte ele alındığı, bu değişkenlerin okul psikolojik danışmanlarında birlikte incelendiği ulusal düzeyde bir çalışmaya ile karşılaşılmamıştır. Ayrıca, alanyazında okul psikolojik danışmanlarıyla tükenmişlik kavramı üzerinde gerçekleştirilen araştırmaların da sınırlı kaldığı dikkat çekmektedir. Mevcut araştırmanın, alanyazına kavramların ve aralarındaki dinamiklerin daha iyi anlaşılabilmesi ve tükenmişliğin diğer bileşenlerinin ortaya konularak mevcut sınırlı bilginin zenginleştirilmesi açısından katkı

sağlayacağı umulmaktadır. Bu bağlamda bu araştırmanın amacı, öncelikle okul psikolojik danışmanlarının tükenmişliğin demografik değişkenler açısından incelenmesi ve öz şefkat ile tükenmişlik arasındaki ilişkide umudun aracı rolünün incelenmesidir. Bu amaçlarla ilgili olarak aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Okul psikolojik danışmanlarında tükenmişlik demografi özellikler (medeni durum, cinsiyet, görev süresi, eğitim durumu, meslek seçiminde isteklilik) bakımından anlamlı bir şekilde farklılaşmakta mıdır?
2. Okul psikolojik danışmanlarında öz şefkat ve tükenmişlik arasındaki ilişkide umudun aracı rolü var mıdır?

Yöntem

Araştırma Modeli

Bu çalışma, betimsel nitelik taşımaktadır. Araştırma, değişkenler arasında birlikte değişimin varlığını ve derecesini belirlemeyi amaçlayan ilişkisel tarama modeli ile yürütülmüştür. Araştırmada okul psikolojik danışmanlarına tükenmişlik demografik özellikler (cinsiyet, medeni durum, görev süresi, eğitim durumu ve meslek seçiminde isteklilik) açısından ele alınmıştır. Bununla birlikte okul psikolojik danışmanlarında öz şefkat ile tükenmişlik arasındaki ilişkide umudun aracı rolünü incelemek amacıyla Baron ve Kenny (1986) tarafından ortaya konulan aracı etki analiz yöntemi kullanılmıştır.

Araştırma Grubu

Araştırmanın evrenini, Gaziantep'te görev yapan psikolojik danışmanları kapsamaktadır. Araştırmanın örneklemini ise Gaziantep ili Şehitkamil ve Şahinbey ilçelerinde ilkokul, ortaokul ve lise kademelerinde görev yapmakta olan 297 okul psikolojik danışmanından meydana gelmektedir. Katılımcıların, %32'si erkek (n=95) ve %68'i kadındır (n=202). Katılımcıların %37,4'ü evli (n=111) ve %62,6'sı bekârdır (n= 186). Katılımcıların %72,7'si mesleklerinin 1-5 (n=216), %13,8'i mesleklerinin 6-10 (n=41), %6,1'i mesleklerinin 11-15 (n=18) ve %7,4'ü mesleklerinin 16 ve üzeri (n=22) yıllarındadır. Katılımcıların %88,2'si lisans (n=262) ve %11,8'i lisansüstü (n=35) eğitim derecesine sahiptir. Katılımcıların meslek seçiminde isteklilik durumları incelendiğinde %88,6'sının mesleklerini isteyerek seçtiklerini (n=263) ve %11,4'ünün ise mesleklerini isteyerek seçmediklerini (n=34) ifade ettikleri görülmektedir.

Veri Toplama Araçları

Psikolojik Danışman Tükenmişlik Ölçeği. Okul psikolojik danışmanlarında tükenmişlik düzeylerinin incelenebilmesi amacıyla Lee ve diğerleri (2007) tarafından geliştirilen ölçek Akın, Şentürk ve Özçelik (2016) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Ölçek yorgunluk, danışanı değersizleştirme, yetersizlik, olumsuz çalışma koşulları ve özel hayatta bozulma olmak üzere 5 alt boyut ve 20 maddeden oluşmaktadır. 5’li likert olarak derecelendirilen ölçekten alınabilecek puanlar 20 ile 100 arasında değişmektedir. Ölçekte ters puanlanan madde yer almamaktadır. Ölçekten alınan puanların yüksek olması tükenmişlik düzeyinin de yüksek olduğu anlamına gelmektedir. Ölçeğe ilişkin gerçekleştirilen güvenilirlik ve geçerlilik çalışmalarında elde edilen düzeltilmiş madde toplam korelasyon katsayılarının .54 ile .83 değerleri arasında olduğu belirtilmiştir. Ölçeğin yorgunluk, danışanı değersizleştirme yetersizlik, olumsuz çalışma koşulları, ve özel hayatta bozulma alt boyutlarına ilişkin iç tutarlılık katsayıları sırasıyla .86, .88, .86, .83 ve .85 olarak belirlenmiştir (Akın, Şentürk, Özçelik, 2016). Bu çalışma kapsamında gerçekleştirilen analiz sonucunda ise ölçeğin alt boyutlarına ve bütününe ilişkin Cronbach’s Alpha katsayılarının sırasıyla .87, .74, .86, .66, .75 ve .83 olduğu tespit edilmiştir.

Öz Duyarlılık Ölçeği. İngilizce “self-compassion” olarak geçen Türkçeye öz şefkat, öz duyarlılık ve öz anlayış olarak çevrildiği görülen öz şefkat kavramının ölçülmesi için Neff (2003b) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek Akın, Akın ve Abacı (2007) tarafından Türkçeye kazandırılmıştır. Ölçek 26 madde ve öz sevecenlik, öz yargılama, paylaşımların bilincinde olma, izolasyon, bilinçlilik ve aşırı özdeşleşme olmak üzere 6 alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçek, her bir alt boyut için ayrı şekilde puanlanabilmekte ve ölçekten genel bir öz şefkat puanı da elde edilebilmektedir. 5’li likert olarak (1) Hiçbir zaman ve (5) Her zaman seçenekleri arasında derecelendirilen ölçekten elde edilen puanların yüksek olması bireyin ilgili özelliklere sahip olduğu anlamı taşımaktadır. Ölçeğin Türkçeye uyarlanması aşamasında gerçekleştirilen güvenilirlik çalışmalarında iç tutarlılık katsayılarının öz sevecenlik, öz yargılama, paylaşımların bilincinde olma, izolasyon, bilinçlilik ve aşırı özdeşleşme alt boyutları için sırasıyla .77, .72, .72, .80, .74 ve .74 olduğu belirlenmiştir (Akın, Akın ve Abacı, 2007). Bu çalışmada ölçeğin alt boyutlarına ve bütününe ilişkin Cronbach’s Alpha katsayılarının ise sırasıyla .81, .82, .77, .70, .80, .88 ve .92 olduğu tespit edilmiştir.

Sürekli umut ölçeği. On beş yaş ve üzerindeki bireylerde umudu ölçmek amacıyla Snyder ve diğerleri (1991) tarafından geliştirilmiştir. Türkçeye uyarlanması Tarhan (2012)

tarafından gerçekleştirilen ölçek eyleyici düşünce ve alternatif yollar düşüncesi olmak üzere 2 alt boyut ve 12 maddeden oluşmaktadır. 8'li likert olarak tasarlanan ölçeğin her bir alt boyutu 4 madde ile ölçülmekte ve geriye kalan 4 madde ise umut kavramıyla ilgili olmayan dolgu maddeleri olarak ölçekte yer almaktadır. Ölçekten alınabilecek puanlar 8 ile 64 arasında değişmektedir. Ölçekten elde edilen puanların yüksek olması, umut düzeyinin de yüksek olduğu anlamı taşımaktadır. Ölçeğe ilişkin gerçekleştirilen güvenirlik ve geçerlilik çalışmaları kapsamında ölçeğin Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) değerinin .86 ve iç tutarlılık katsayısının .83 olduğu belirlenmiştir. Gerçekleştirilen test tekrar test analizi sonucunda ise eyleyici düşünce, alternatif yollar düşüncesi ve ölçeğin bütünü için güvenirlik katsayılarının sırasıyla .81, .78 ve .86 olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Tarhan, 2012). Bu çalışmada ise alt boyutlar ve ölçeğin bütünü için Cronbach's Alpha katsayılarının sırasıyla .73, .79 ve .85 olduğu tespit edilmiştir.

Kişisel bilgi formu. Araştırmanın örnekleminin sahip olduğu sosyodemografik özellikleri tespit etmek amacıyla araştırmacı tarafından oluşturulmuştur. Form kapsamında katılımcıların cinsiyet, medeni durum, görev süresi, meslek seçiminde isteklilik ve eğitim durumlarını belirlemeye yönelik sorulara yer verilmiştir.

Veri Toplama İşlemi

Katılımcıların belirlenmesinde kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemi benimsenmiştir. Ölçeklerin uygulanma sürecinden önce Gaziantep İl Milli Eğitim Müdürlüğü ve Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimlerde İnsan Araştırmaları Etik Kuruluna başvurularak gerekli izinler (2018/04, 27.03.2018 tarihli toplantı ve 2018/80 Protokol NO.) alınmıştır. Bunun ardından 2017-2018 eğitim öğretim yılının ikinci yarısında, okul psikolojik danışmanlarının bir araya geldiği eğitim bölge toplantıları ve seminerlerde araştırmacı tarafından yüz yüze uygulanmıştır. Uygulama öncesinde araştırmacı tarafından katılımcılara araştırmanın amacı ve ölçeklerin cevaplandırılmasına dair bilgi verilerek katılımın gönüllülük esasına bağlı olduğu vurgulanmıştır. Veri toplama işlemi sonucunda okullarda rehber öğretmen-psikolojik danışman kadrosunda çalışan 350 kişiye ulaşılmış ancak lisans mezuniyeti rehberlik ve psikolojik danışmanlık dışında olduğu belirlenen 39 katılımcı ile rehberlik araştırma merkezlerinde görev yapan 14 katılımcıya ait veri çalışmanın okul psikolojik danışmanlarıyla gerçekleştiriliyor olması sebebiyle araştırma dışında tutulmuştur.

Verilerin Analizi

Araştırma kapsamında 297 katılımcıdan elde edilen veriler SPSS 20.0 paket programı aracılığıyla analiz edilmiştir. Veri analizi işleminde öncelikle normallik testi gerçekleştirilmiş ve araştırma verilerinin normal dağılım sergilediği görülmüştür. Bunun ardından değişkenler arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla Pearson Korelasyon analizi gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın ilk aşamasında okul psikolojik danışmanlarının tükenmişlik düzeyleri, demografik özellikler açısından t testi ve ANOVA testi uygulanarak incelenmiştir.

Araştırmanın ikinci aşaması kapsamında ise öz şefkat ve tükenmişlik arasındaki ilişkide umudun aracı rolünün incelenmesi amacıyla Hayes (processmacro.org) tarafından, Baron ve Kenny (1986)'nin aracı etki analiz yöntemi doğrultusunda geliştirilen ve SPSS programıyla uyumlu çalışabilen bir makro (PROCESS) kullanılmıştır.

Gerçekleştirilen işlemler sonucunda aracı etkinin anlamlı olup olmadığına Sobel testi yapılarak ve bootstrap güven aralıkları incelenerek karar verilebileceği belirtilmektedir (Reutter & Bigatti, 2014). Sobel testi sonucunda ulaşılan Z skorunun 1.96'dan büyük, p değerinin anlamlı (Frazier, Tix & Baron, 2004) ve aynı zamanda bootstrap güven aralıklarının da sıfır değerini içermemesi hâlinde aracı etkinin anlamlılığından bahsedilebileceği vurgulanmaktadır (Preacher & Hayes, 2008). Bütün bu anlatılanlardan hareketle, mevcut araştırma kapsamında toplam, doğrudan ve dolaylı etki değerleri ile bootstrap güven aralıkları incelenmiş ve Sobel testi gerçekleştirilmiştir.

Bulgular

Bu bölümde, ilk olarak ön analizler bağlamında değişkenlere ilişkin normallik testi sonuçları ve değişkenler arasındaki ilişkiler ele alınmıştır. Daha sonra, okul psikolojik danışmanlarının tükenmişlik düzeyleri sosyodemografik özellikler bağlamında incelendiği bulgular sunulmaktadır. Son aşamada ise umudun aracı rolüne ilişkin elde edilen bulgular sunulmuştur.

Ön Analizler

Ön analizler kapsamında öncelikle araştırmanın değişkenlerine ilişkin normallik dağılımı, bunun ardından ise değişkenler arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Bulgular, Tablo 1 ve Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 1

Araştırmanın Değişkenlerine Ait Normallik Testi Sonuçları

Değişkenler	Ortalama	Std. Sapma	Çarpıklık	Basıklık
Umut	51,87	5,79	-.27	.32
Tükenmişlik	42,41	10,71	.27	.16
Öz şefkat	3,64	0,55	-.57	.76

Tablo 1 incelendiğinde araştırmanın değişkenlerine ilişkin çarpıklık ve basıklık katsayılarının normal dağılımın göstergesi olarak Bachman (2004) tarafından ortaya konulan -2 ile +2 değerleri arasında olduğu görülmektedir. Bu bağlamda araştırma değişkenlerinin normal dağılım sergilediğinden bahsedilebilir.

Tablo 2

Değişkenler Arasındaki İlişkilere Ait Bulgular

	Değişkenler	(1)	(2)	(3)
(1)	Umut	1.0		
(2)	Tükenmişlik	-,33**	1.0	
(3)	Öz şefkat	,52**	-,43**	1.0

**p<.01

Tablo 2 incelendiğinde, okul psikolojik danışmanlarının umut, tükenmişlik ve öz şefkat düzeyleri arasında anlamlı ilişkiler tespit edildiği görülmektedir. Bu bağlamda umut ile tükenmişlik ($r=-.33$; $p<.01$) arasında negatif; umut ile öz şefkat ($r=.52$; $p<.01$) arasında pozitif ve tükenmişlik ile öz şefkat ($r=-.43$; $p<.01$) arasında negatif yönde anlamlı bir ilişkinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Okul Psikolojik Danışmanlarında Tükenmişliğin Sosyodemografik Özellikler Bağlamında İncelenmesine İlişkin Bulgular

Bu kısımda, okul psikolojik danışmanlarında tükenmişlik medeni durum, cinsiyet, görev süresi, eğitim ve meslek seçiminde isteklilik durumları açısından incelenmektedir. Tespit edilen bulgular tablolar hâlinde sırayla sunulmuştur.

Tablo 3

Okul Psikolojik Danışmanlarında Tükenmişliğin Medeni Durum Açısından İncelenmesine İlişkin t-Testi Sonuçları

Medeni Durum	N	X	Std. Sapma	Sd	t	p
Evli	111	40,58	10,39	295	-2,293	0,02
Bekâr	186	43,51	10,77			

p<.05

Tablo 3 incelendiğinde, bekâr okul psikolojik danışmanlarının tükenmişlik düzeylerinin ($\bar{x}$ =43,51), evli okul psikolojik danışmanlarının tükenmişlik düzeylerinden ($\bar{x}$ =40,58) anlamlı derecede daha yüksek olduğu görülmektedir (t=-2,293; p<.05).

Tablo 4

Okul Psikolojik Danışmanlarında Tükenmişliğin Cinsiyet Açısından İncelenmesine İlişkin t-Testi Sonuçları

Cinsiyet	N	X	Std. Sapma	Sd	t	p
Erkek	95	41,53	10,72	295	-0,972	0,33
Kadın	202	42,83	10,70			

p>.05

Okul psikolojik danışmanlarının tükenmişlik düzeylerinin cinsiyet açısından incelenmesi amacıyla gerçekleştirilen t testi sonuçları Tablo 4'te sunulmuştur. Tablo incelendiğinde erkek okul psikolojik danışmanlarının tükenmişlik düzeyleri ($\bar{x}$ =41,53) ile kadın okul psikolojik danışmanlarının tükenmişlik düzeylerinin ($\bar{x}$ =42,83) farklılaştığı ancak bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı sonucuna ulaşılmaktadır (t=-0,972; p>.05).

Tablo 5

Okul Psikolojik Danışmanlarının Görev Süresi Açısından Psikolojik Danışman Tükenmişlik Ölçeğinden Aldıkları Puanlara İlişkin Betimsel İstatistikler

Değişken	Görev Süresi	N	Ortalama	Std. Sapma
Tükenmişlik	1-5 Yıl	216	42,95	9,85
	6-10 Yıl	41	42,68	13,34
	11-15 Yıl	18	40,50	13,48
	16 ve Üzeri Yıl	22	40,36	11,30

Okul psikolojik danışmanları tarafından görev süresi bağlamında bildirilen tükenmişlik düzeylerine ait betimsel istatistikler Tablo 5'te yer almaktadır. Tablo 5 incelendiğinde, tükenmişlik düzeyi puan ortalaması en yüksek grubun mesleklerinin 1-5 yılları arasındaki okul psikolojik danışmanları ($\bar{x}=42,95$) olduğu görülmektedir. Bu grubu sırasıyla mesleklerinin 6-10 ($\bar{x}=42,68$), 11-15 ($\bar{x}=40,50$) ve 16 ve üzeri ($\bar{x}=40,36$) yıllarındaki okul psikolojik danışmanlarının izlediği sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 6

Okul Psikolojik Danışmanlarında Tükenmişliğin Görev Süresi Açısından İncelenmesine İlişkin ANOVA Testi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplararası	186,143	3	62,048	0,538	0,656
Gruplarıçi	33782,086	293	115,297		
Toplam	33968,229	296			

Okul psikolojik danışmanlarında tükenmişliğin görev süresi açısından incelenmesi amacıyla uygulanan tek yönlü varyans analizi sonuçları Tablo 6'da sunulmuştur. Sonuçlar incelendiğinde okul psikolojik danışmanlarının tükenmişlik düzeyleri arasındaki farkın anlamlı olmadığı belirlenmiştir ($F=0,538$; $p>.05$).

Tablo 7

Okul Psikolojik Danışmanlarında Tükenmişliğin Eğitim Durumu Açısından İncelenmesine İlişkin t-Testi Sonuçları

Eğitim Durumu	N	X	Std. Sapma	sd	t	p
Lisans	262	41,96	10,35	295	-1,999	0,04
Lisansüstü	35	45,80	12,76			

$p<.05$

Okul psikolojik danışmanlarında tükenmişliğin eğitim durumuna göre incelenmesi neticesinde elde edilen t testi sonuçları Tablo 7'de yer almaktadır. Tablo incelendiğinde lisansüstü mezuniyet derecesine sahip okul psikolojik danışmanlarının tükenmişlik düzeylerinin ($\bar{x}=45,80$), lisans mezuniyet derecesine sahip okul psikolojik danışmanlarının tükenmişlik düzeylerinden ($\bar{x}=41,96$) anlamlı derecede yüksek olduğu görülmektedir ($t=-1,999$; $p<.05$).

Tablo 8

Okul Psikolojik Danışmanlarında Tükenmişliğin Meslek Seçiminde İsteklilik Durumu Açısından İncelenmesine İlişkin t-Testi Sonuçları

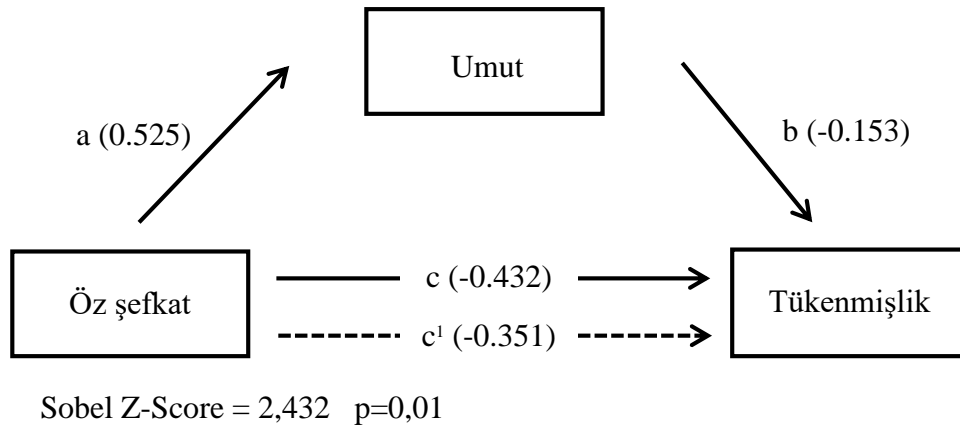
Meslek Seçiminde İsteklilik	N	X	Std. Sapma	sd	t	p
Evet	263	41,98	10,31	295	-1,945	0,03
Hayır	34	45,76	13,11			

p<.05

Okul psikolojik danışmanlarında tükenmişliğin meslek seçiminde isteklilik durumu açısından incelendiği t testi sonuçlarına Tablo 8’de yer verilmiştir. Bulgulara göre mesleğini isteyerek seçmeyen okul psikolojik danışmanlarının tükenmişlik düzeylerinin ($\bar{x}=45,76$), mesleğini isteyerek seçen okul psikolojik danışmanlarının tükenmişlik düzeylerinden ($\bar{x}=41,98$) anlamlı derecede daha yüksek olduğu görülmektedir ($t=-1,945$; $p<.05$).

Okul Psikolojik Danışmanlarında Öz şefkat ile Tükenmişlik Arasındaki İlişkide Umudun Aracı Rolünün İncelenmesine İlişkin Bulgular

Öz şefkat ve tükenmişlik ilişkisinde umudun aracı rolüne ilişkin uygulanan analizler sonucunda elde edilen bulgular Şekil 1’de sunulmuştur.

Şekil 1. Öz şefkat ve tükenmişlik ilişkisinde umudun aracı rolüne ilişkin model

Bulgular incelendiğinde öz şefkatin umudu pozitif ($\beta=.525$; $p<.01$) ve tükenmişliği negatif yönde ($\beta=-.432$; $p<.01$) doğrudan ve anlamlı bir şekilde yordadığı görülmektedir. Bununla birlikte umudun, tükenmişliği negatif yönde ($\beta=-.153$; $p<.01$) doğrudan ve anlamlı bir şekilde yordadığı anlaşılmaktadır. Bu bağlamda araştırma kapsamında ortaya konulan modelin, Baron ve Kenny (1986)’nin üç şartını da sağladığından bahsedilebilir. Bu aşamada aracı değişken olan

umudun modele dâhil edilmesiyle birlikte c1 yolunda ($\beta=-.351$; $p<.01$) bir azalmanın meydana geldiği görülmektedir. Gözlemlenen bu azalmanın kaynağını ve anlamlılığını belirlemek amacıyla gerçekleştirilen Sobel testi sonucunda elde edilen Sobel Z skorunun (2,432), 1,96'dan büyük ve anlamlı olması ($p<.01$) aracı etkinin varlığını ortaya koymaktadır. Bu aşamadan sonra, aracı değişkenin etkisini incelemek amacıyla gerçekleştirilen analizlere ilişkin bulgular Tablo 9'da sunulmuştur.

Tablo 9

Aracı Değişkenin Etkisi

Umudun Aracı Olduğu İlişki	Toplam Etki	Doğrudan Etki	Dolaylı Etki	Bootstrap Güven Aralığı BootLLCI- BootULCI	Aracı Etki Türü
Öz şefkat Tükenmişlik	-0,432	-0,351	0,080	-0,1520 - -0,0150	Kısmi

Tablo 9 incelendiğinde, aracı değişkenin modele dâhil edilmesi sonucunda doğrudan etkide sıfırlanmanın olmadığı ancak bir azalmanın meydana geldiği anlaşılmaktadır. Bununla birlikte, toplam etki ve doğrudan etki arasındaki %8'lik fark dolaylı etkinin derecesini açıklamaktadır. Dolaylı etkinin anlamlılığı değerlendirildiğinde bootstrap güven aralıklarının sıfır değerini içermemesi bu etkinin anlamlılığına işaret etmektedir. Bu bağlamda, öz şefkat ile tükenmişlik arasındaki ilişkide umudun kısmi aracı etkiye sahip olduğu söylenilebilir.

Tartışma Sonuç ve Öneriler

Araştırmanın bulguları, okul psikolojik danışmanlarında tükenmişliğin medeni durum, eğitim durumu ve meslek seçiminde isteklilik durumu açısından anlamlı bir şekilde farklılaştığını ortaya koymaktadır. Bunun yanında, okul psikolojik danışmanlarının tükenmişliğin cinsiyet ve görev süresi açısından anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı bulunmuştur. Ayrıca, araştırma kapsamında öz şefkat ve tükenmişlik arasındaki ilişkide umudun kısmi aracı rolü olduğu tespit edilmiştir.

Okul psikolojik danışmanlarının tükenmişlik düzeyi medeni durum bağlamında incelendiğinde bekâr okul psikolojik danışmanlarının evlilere göre anlamlı bir şekilde daha yüksek düzeyde tükenmişlik yaşadıkları görülmüştür. Ulaşılan bu sonuç değerlendirildiğinde elde edilen bulguların ulusal ve uluslararası alanyazında gerçekleştirilen araştırmalarla (Ahola ve diğ.,

2006; Aydemir, 2014; Bauer ve diğ., 2006; Çağlayan, 2012; Kaya, 2009; Öztürk, 2015; Vredenburg, Carozzi & Stein, 1999) büyük ölçüde paralellik gösterdiği görülmektedir. Evlilik yaşamının amaç oluşturma, baş etme becerileri (Greenglass, 1991), krizleri çözüme ulaştırmada sağladığı avantaj (Maslach & Jacskon, 1985) ve sosyal destek rolü (Boadu, 2002) düşünüldüğünde evli psikolojik danışmanların daha düşük düzeyde tükenmişlik yaşamaları sahip oldukları beceri, deneyim ve sosyal destek sistemleri bağlamında açıklanabilir. Bununla birlikte alanyazında tükenmişliğin medeni duruma göre farklılaşmadığı (Haddad, 1998; Sönmez, 2013) ve evli ruh sağlığı çalışanlarının daha yüksek düzeyde tükenmişlik bildirdikleri yönünde sonuçlar da yer almaktadır. Bu sonuçlardan hareketle tükenmişliğin eşler arasındaki ilişkinin niteliği, rol ve sorumluluk paylaşımı ve eşlerin özellikleri gibi faktörlerden de kaynaklanabileceği söylenilebilir.

Okul psikolojik danışmanlarının tükenmişlik düzeyleri cinsiyet açısından incelendiğinde gruplar arasında anlamlı bir farkın olmadığı görülmüştür. Alanyazında, kadınların tükenmişliği daha çok deneyimledikleri ancak cinsiyetin tükenmişlik anlamında önemli bir yordayıcı olmadığı belirtilmektedir (Maslach, Schaufeli & Leiter, 2001). Ülkemizde ve yurtdışında gerçekleştirilen araştırmalar incelendiğinde mevcut araştırmanın bulgularıyla örtüşen sonuçlarla (Biçen, 2014; Carlson, Anson & Thomas, 2003; Garcia ve diğ., 2005 Haddad, 1998; İkiz, 2010) karşılaşılmaktadır. Bunun yanı sıra, alanyazında tükenmişlik düzeyinin cinsiyete göre farklılaştığına ilişkin sonuçlar da (Karakuş, 2008; Öztürk, 2015; Purvanova & Muros, 2010; Russel, 1987; Ünal & Önal, 2010) yer almaktadır. Genel anlamda, cinsiyet bağlamında tükenmişliğe ilişkin farklı sonuçlarla karşılaşılması iş ortamındaki çatışma (Izgar, 2001) ve olumsuz koşulların da (Nagy & Davis, 1985) tükenmişlik üzerinde etkili olabileceğini düşündürmektedir. Bununla birlikte iki grup arasında anlamlı bir farkın olmaması mesleki taleplerin ve yaşanan rol karmaşasının her iki cinsiyet için de ortak deneyimlenmesinden kaynaklanabileceği yönünde yorumlanabilir.

Okul psikolojik danışmanlarının tükenmişlik düzeyleri görev süresi açısından incelendiğinde gruplar arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Alanyazında tükenmişliğin görev süresi bağlamında incelendiği araştırmalarda farklı sonuçlarla karşılaşıldığı görülmektedir. Psikoloji alanyazınında mesleklerinin ilk yıllarındaki bireylerin yüksek tükenmişlik bildirdikleri (Akten, 2007; Bar-Zaselvisky, 2003; Öztürk, 2015), orta ve ileri yıllarındaki bireylerin yüksek tükenmişlik bildirdikleri (Karataş, 2009; Leithwood, Jantzi & Steinbach, 2001) ve tükenmişlik düzeyinin görev süresi açısından anlamlı şekilde farklılaşmadığı yönündeki bulgular (Bilge, 2006; Brudnik, 2009) yer almaktadır. Bu noktadan hareketle tükenmişlik düzeyinin görev süresi

açısından incelendiği araştırma sonuçlarının kararlılık kazanmadığı ve örneklemin özelliklerine bağlı olarak farklılık gösterdiği söylenilebilir. Bu bağlamda, mevcut araştırmanın sonucu da bu kapsamda değerlendirilebilir.

Bir başka araştırma sonucuna göre lisansüstü eğitim derecesine sahip okul psikolojik danışmanlarının, lisans eğitim derecesine sahip olanlara kıyasla yüksek düzeyde tükenmişlik yaşadıkları bulunmuştur.. Bu yönüyle mevcut araştırmanın literatürdeki bazı araştırma sonuçlarıyla örtüştüğü söylenilebilir. Alanyazında meslek yaşamı içerisinde yüksek eğitim seviyesine sahip olan bireylerin daha yüksek düzeyde tükenmişlik yaşadıkları belirtilmektedir (Maslach, Schaufeli & Leiter, 2001). Nitekim ülkemizde gerçekleştirilen araştırmalarda da benzer sonuçların elde edildiği (Dursun, 2000; Sabancı, 2009) görülmektedir. Buna karşın psikoloji literatüründe eğitim düzeyinin tükenmişlik açısından belirleyici olmadığına ilişkin sonuçlara ulaşılan araştırmaların (Croom, 2003; Garcia ve diğ., 2005) bulunduğu da dikkat çekmektedir. Mevcut araştırmanın sonucu, eğitim düzeyinin artmasına bağlı olarak, yeni kariyer hedeflerinin oluşmasının (Arı ve Bal, 2008) stres faktörlerinin artmasının ve sorumluluk alanının genişlemesinin (Çimen, 2000) lisanüstü eğitim derecesine sahip okul psikolojik danışmanlarının tükenmişlik düzeylerinin yüksek olmasına yol açtığı biçiminde değerlendirilebilir.

Bir diğer araştırma bulgusuna göre mesleğini isteyerek seçen okul psikolojik danışmanları anlamlı bir şekilde daha düşük düzeyde tükenmişlik yaşamaktadırlar. Nitekim ülkemizde gerçekleştirilen araştırmalarda da (Akten, 2007; Alparslan & Doğaner, 2009; Girgin, 1995; Ozan, 2009; Vızlı, 2005) benzer sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir. Alanyazında, mesleğini isteyerek seçmeyen bireylerin tükenmişlik ve depresyon düzeylerinin daha yüksek olduğu belirtilmektedir (Taycan, Kutlu, Çimen & Aydın, 2006). Buna karşın mesleğini isteyerek seçen bireylerin ise olumsuz süreçlere hazırlıklı, yeterli motivasyona ve baş etme becerilerine sahip oldukları vurgulanmaktadır (Özer, 1998). Bu bağlamda mesleğini isteyerek seçen okul psikolojik danışmanlarının düşük düzeyde tükenmişliklerinin sorunlarla baş etme ve sorunlar karşısında alternatif çözüm yolları üretme noktasında sahip oldukları motivasyonla ilişkili olabileceği şeklinde değerlendirilebilir.

Öz şefkat ve tükenmişlik arasındaki ilişkide umudun kısmi aracı role sahip olduğu yönündeki araştırma bulgusu, araştırma kapsamında ulaşılan bir diğer sonucu oluşturmaktadır. Elde edilen bu sonucun alanyazındaki umut, öz şefkat ve tükenmişlik kavramları arasında etki düzeylerinin ve ilişkilerin incelendiği araştırma bulgularıyla uyumlu olduğu görülmektedir. Nitekim

Umphrey ve Sherblom (2014) tarafından gerçekleştirilen bir araştırmada, umut, öz şefkat ve yaşam doyumu arasında pozitif bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bir başka araştırmada ise umudun öz şefkat ve yaşam doyumu ilişkisinde aracı rol üstlendiği belirlenmiştir (Yang ve diğ., 2016). Bu bilgiler ışığında mevcut araştırma kapsamında belirlenen öz şefkatin umut üzerindeki etkisinin alanyazındaki sonuçlarla paralel olduğu söylenilebilir.

Araştırmanın sonuçları umut ve tükenmişlik arasındaki ilişki bağlamında değerlendirildiğinde alanyazında umut ve tükenmişlik arasında negatif ilişkinin belirlendiği araştırma sonuçlarının (Kumarakulasingam, 2003; Schwartz ve diğ., 2007) yer aldığı görülmektedir. Bununla birlikte alanyazında umudun tükenmişliğin önemli bir yordayıcısı olduğu da bildirilmektedir (Hong & Tae, 2013; Sherwin ve diğ., 1992). Ülkemizde gerçekleştirilen araştırmalarda ise umut; sağlamlık (Kaya, 2007), olumlu duygu durumu (Özer & Tezer, 2008), psikolojik iyi olma (Sarı & Tunç, 2015; Usta, 2013), yaşam doyumu (Aydın, Odacı & Kahveci, 2017) gibi olumlu kavramlarla ilişki olarak incelenmiştir. Ulaşılan sonuçlarda umudun bireyin iyilik hâli, olumlu duygu durumuna ulaşması ve yetersizlik duygularıyla başedebilmesi açısından önemli olduğu vurgusu dikkat çekmektedir. Bu anlatılanlardan hareketle mevcut araştırma kapsamında ileri sürülen umudun, bireylerin tükenmişlik düzeylerine olumlu etki edeceği yönündeki savın da güç kazandığı söylenilebilir.

Psikoloji literatüründe, mevcut araştırma sonuçlarının örtüştüğü ve öz şefkat ile tükenmişlik arasında negatif yönde ilişkinin belirlendiği araştırma sonuçları da (Atkinson ve diğ., 2017; Beaumont ve diğ., 2016; Gracia-Gracia & Oliván-Blázquez, 2017) yer almaktadır. Bu bağlamda, öz şefkatin da tıpkı umut gibi tükenmişlik karşısında bireylerin sağlıklarını koruyabilmelerine yardımcı olabileceği söylenilebilir.

Sonuç olarak bu araştırma kapsamında elde edilen umudun kısmi aracı rolüne ilişkin bulgu, okul psikolojik danışmanlarının öz şefkat düzeyleri arttıkça tükenmişlik düzeylerinin azaldığını ve umudun da bu süreçte aracı rol üstlendiğini işaret etmektedir. Buna göre, okul psikolojik danışmanlarında öz şefkat arttıkça umut artmakta ve buna bağlı olarak tükenmişlik azalmaktadır. Bununla birlikte umudun kısmi bir aracılık rolünün bulunması okul psikolojik danışmanlarında öz şefkat ile tükenmişlik arasında başka faktörlerin de etkili olabileceğini düşündürmektedir. Buradan hareketle okul psikolojik danışmanlarında tükenmişliğin doğasının daha iyi anlaşılabilmesi için diğer olası faktörlerin de değerlendirilmesi gerektiği ifade edilebilir.

Bu araştırmada elde edilen bulgular; araştırmanın veri grubu, veri toplama araçlarının ölçtüğü özellikler ve araştırmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden okul psikolojik danışmanlarının görüşleri ile sınırlıdır. Bu bağlamda araştırma farklı çalışma gruplarıyla, ruh sağlığı çalışanlarıyla, yardım hizmetleri sunan çeşitli meslek gruplarıyla ve farklı demografik özellikler dikkate alınarak tekrarlanabilir.

Araştırmanın sonuçları demografik değişkenler açısından ele alındığında okul psikolojik danışmanlarının üniversite eğitimlerinden sonra sahada karşılaşılabilecek olası güçlükler doğrultusunda yetiştirilmeleri gerekliliği dikkat çekmektedir. Bununla birlikte okul ortamında sosyal destek kaynaklarının güçlendirilmesi, rehberlik araştırma merkezlerince planlanan okul ziyaretlerinin sıklığının artırılması, umut, öz şefkat ve tükenmişlik konularında hizmet içi eğitim faaliyetlerinin düzenlenmesi uygulamaya yönelik öneriler arasında sıralanabilir.

Araştırma kapsamında öz şefkatin tükenmişliği umut aracılığıyla doğrudan ve dolaylı olarak yordadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu bağlamda okul psikolojik danışmanlarında tükenmişliğin azaltılmasına yönelik umut ve öz şefkat temelli grup psikoeğitim programları düzenlenebilir. Bununla birlikte okul psikolojik danışmanları umut ve öz şefkat düzeylerini yükseltmek üzere özellikle pozitif psikoloji alanyazınından yararlanarak kendine yardım çalışmaları gerçekleştirebilirler.

Kaynakça

- Ahola, K., Honkonen, T., Isometsä, E., Kalimo, R., Nykyri, E., Koskinen, S., ... and Lönnqvist, J. (2006). Burnout in the general population. *Social Psychiatry And Psychiatric Epidemiology*, 41(1), 11-17.
- Akın, A., Şentürk, L. ve Özçelik, B. (2016). Psikolojik Danışman Tükenmişlik Ölçeğinin Türkçe Formunun Geçerlik Ve Güvenirliği, *International Journal Of Eurasia Social Sciences*, 7(22), 350-359.
- Akın, Ü., Akın, A. ve Abacı, R. (2007). Öz-duyarlık Ölçeği: Geçerlik ve güvenirlilik çalışması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33, 1-10.
- Akten, S. (2007). *Rehber Öğretmenlerin Mesleki Tükenmişlik Düzeylerinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Alparslan, O. ve Doğaner, G. (2009). Relationship between levels of burnout of midwives who work in Sivas, Turkey province center and identified socio-demographic characteristics. *International Journal of Nursing and Midwifery*, 1(2), 19-28.

- Arı, G. S., ve Bal, E. Ç. (2008). Tükenmişlik kavramı: Birey ve Örgütler açısından önemi. *Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 15(1), 131-148.
- Atkinson, D. M., Rodman, J. L., Thuras, P. D., Shiroma, P. R., & Lim, K. O. (2017). Examining burnout, depression, and self-compassion in Veterans Affairs mental health staff. *The Journal of Alternative and Complementary Medicine*, 23(7), 551-557.
- Aydemir, S. (2014). *Milli Eğitim Bakanlığına Bağlı Çalışan Rehber Öğretmenlerin Yöneticilerinin Liderlik Tarzını Algulamaları İle Tükenmişlik Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Aydın, F., Odacı, H. ve Kahveci, H. (2017). School counselors' counseling self-efficacy: An evaluation in terms of life satisfaction and hope. *Journal of Human Sciences*, 14(4), 4607-4627.
- Aydoğan, S. (2010). *İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Umut Ve Benlik Saygısı Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Bachman, L. F. (2004). *Statistical analyses for language assessment book*. Cambridge University Press.
- Baker, S. B. and Gerler, E. R. (2004). *School counseling for the twenty-first century*. Prentice Hall.
- Barnard, L. K. and Curry, J. F. (2012). The relationship of clergy burnout to self-compassion and other personality dimensions. *Pastoral Psychology*, 61(2), 149-163.
- Baron, K. E., Frazier, P. A., and Tix, A. P. (2004). Testing moderator and mediator effects in counseling psychology. *Journal of Counseling Psychology*, 51, 115-134.
- Baron, R. M., & Kenny, D. A. (1986). The moderator–mediator variable distinction in social psychological research: Conceptual, strategic, and statistical considerations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 51(6), 1173-1182.
- Bar-Zaselvisky, T. (2003). *The Link Between Seniority And Dimensions Of Job Satisfaction: A Meta-Analysis*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Tel Aviv Üniversitesi, İsrail.
- Bauer, J., Stamm, A., Virnich, K., Wissing, K., Müller, U., Wirsching, M., & Schaarschmidt, U. (2006). Correlation between burnout syndrome and psychological and psychosomatic symptoms among teachers. *International Archives Of Occupational And Environmental Health*, 79(3), 199-204.
- Beaumont, E., Durkin, M., Hollins Martin, C. J. ve Carson, J. (2016). Measuring relationships between self-compassion, compassion fatigue, burnout and well-being in student counsellors and student cognitive behavioural psychotherapists: a quantitative survey. *Counselling and Psychotherapy Research*, 16(1), 15-23.
- Biçen, H. (2014). *Yeni Atanan Öğretmenlerde Tükenmişlik Sendromu*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Diyarbakır.

- Bilge, F. (2006). Examining the burnout of academics in relation to job satisfaction and other factors. *Social Behavior and Personality: An International Journal*, 34(9), 1151-1160.
- Boadu, K. (2002). Social class and health status in Ghana. *Current Sociology*, 50(4), 531-553.
- Brudnik, M. (2009). Perception of self-efficacy and professional burnout in general education teachers. *Human Movement*, 10(2), 170-175.
- Cano-García, F. J., Padilla-Muñoz, E. M., & Carrasco-Ortiz, M. Á. (2005). Personality and contextual variables in teacher burnout. *Personality and Individual Differences*, 38(4), 929-940.
- Carlson, J. R., Anson, R. H. and Thomas, G. (2003). Correctional officer burnout and stress: does gender matter?. *The Prison Journal*, 83(3), 277-288.
- Croom, D. B. (2003). Teacher burnout in agricultural education. *Journal of Agricultural Education*, 44(2), 1-13.
- Çağlayan, A. (2012). *Birleştirilmiş Sınıf Öğretmenlerinin Tükenmişlik Düzeyleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Çimen, M. (2000). *Türk Silahlı Kuvvetleri Sağlık Personelinin Tükenmişlik, İş Doyumu, Kuruma Bağlılık Ve İşten Ayrılma Niyetlerine İlişkin Bir Alan Araştırması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, TC Genelkurmay Başkanlığı Gülhane Askeri Tıp Akademisi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Dursun, S. (2000). *Öğretmenlerde Tükenmişlik İle Yükleme Biçimi, Cinsiyet, Eğitim Düzeyi Ve Hizmet Süresi Değişkenleri Arasındaki Yordayıcı İlişkilerin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Girgin, G. (1995). *İlkokul Öğretmenlerinde Meslekten Tükenmişliğin Gelişimini Etkileyen Değişkenlerin Analizi ve Bir Model Önerisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Gracia-Gracia, P. and Oliván-Blázquez, B. (2017). Burnout and mindfulness self-compassion in nurses of intensive care units: cross-sectional study. *Holistic Nursing Practice*, 31(4), 225-233.
- Greenglass, E. R. (1991). Burnout and gender: Theoretical and organizational implications. *Canadian Psychology*, 32(4), 562.
- Gustafsson, H., Hassmén, P. and Podlog, L. (2010). Exploring the relationship between hope and burnout in competitive sport. *Journal of Sports Sciences*, 28(14), 1495-1504.
- Gündüz, B. (2012). Self-Efficacy and Burnout in Professional School Counselors. *Educational Sciences: Theory and Practice*, 12(3), 1761-1767.
- Haddad, A. (1998). Sources of social support among school counsellors in Jordan and its relationship to burnout. *International Journal for the Advancement of Counselling*, 20(2), 113-121.

- Hong, M. J. and Tae, Y. S. (2013). Structural relationship of burnout and related variables among family caregivers of cancer patients. *Journal of Korean Academy of Nursing*, 43(6), 812-820.
- Izgar, H. (2001). Okul yöneticilerinin tükenmişlik düzeyleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 7(3), 335-346.
- İkiz, F. E. (2010). Psikolojik danışmanların tükenmişlik düzeylerinin incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(2), 25-43.
- Kahill, S. (1981). Symptoms of professional burnout: A review of the empirical evidence. *Canadian Psychology*, 29(3), 284-297.
- Karakuş, G. (2008). *Özel İlköğretim ve Ortaöğretim Kurumlarında Çalışan Öğretmenlerin Tükenmişlik Düzeylerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Karataş, H. (2009). *Öğretmenlerin Mesleki Tükenmişlikleri ve Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destekleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kaya, N. G. (2007). *The Role Of Self-Esteem, Hope, And External Factors In Predicting Resilience Among Regional Boarding Elementary School Students*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kaya, T. (2009). *Rehber Öğretmenlerin Tükenmişlik Düzeylerinin Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi (İstanbul İli Örneği)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kesler, K. D. (1990). Burnout: A multimodal approach to assessment and resolution. *Elementary School Guidance & Counseling*, 24(4), 303-311.
- Kumarakulasingam, T. M. (2003). *Relationships Between Classroom Management, Teacher Stress, Teacher Burnout, And Teachers' Levels Of Hope*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kansas Üniversitesi.
- Lee, S. M., Baker, C. R., Cho, S. H., Heckathorn, D. E., Holland, M. W., Newgent, R. A., ... and Yu, K. (2007). Development and initial psychometrics of the Counselor Burnout Inventory. *Measurement and Evaluation in Counseling and Development*, 40(3), 142-154.
- Leithwood, K., Jantzi, D. and Steinbach, R. (2001). Maintaining emotional balance. *Educational Horizons*, 79(2), 73-82.
- Maslach, C. and Jackson, S. E. (1981). The measurement of experienced burnout. *Journal of Organizational Behavior*, 2(2), 99-113.
- Maslach, C. and Jackson, S. E. (1982). Burnout in health professions: A social psychological analysis. *Social Psychology Of Health And Illness*, 227, 251.
- Maslach, C. and Jackson, S. E. (1985). The role of sex and family variables in burnout. *Sex Roles*, 12(7-8), 837-851.

- Maslach, C., Schaufeli, W. B. and Leiter, M. P. (2001). Job burnout. *Annual review of psychology*, 52(1), 397-422.
- Maynard, M. (1986). Measuring work and support network satisfaction. *Journal of Employment Counseling*, 23(1), 9-19.
- Moracco, J. C., Butcke, P. G. and McEwen, M. K. (1984). Measuring stress in school counselors: Some research findings and implications. *The School Counselor*, 32(2), 110-118.
- Nagy, S. and Davis, L. G. (1985). Burnout: A comparative analysis of personality and environmental variables. *Psychological Reports*, 57(3), 1319-1326.
- Neff, K. D. (2003a). Self-compassion: An alternative conceptualization of a healthy attitude toward oneself. *Self and Identity*, 2(2), 85-102.
- Neff, K. D. (2003b). The development and validation of a scale to measure self-compassion. *Self and Identity*, 2(3), 223-250.
- Neff, K. D., Kirkpatrick, K. L. and Rude, S. S. (2007). Self-compassion and adaptive psychological functioning. *Journal of Research in Personality*, 41(1), 139-154.
- Osborn, C. J. (2004). Seven salutary suggestions for counselor stamina. *Journal of Counseling & Development*, 82(3), 319-328.
- Ozan, M. B. (2009). A Study on Primary School Teacher Burnout Levels: The Northern Cyprus Case. *Education*, 129(4), 692-703.
- Özer, B. U. ve Tezer, E. (2008). Umut ve olumlu-olumsuz duygular arasındaki ilişkiler. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, (23) 81-86.
- Özer, R. (1998). Rehber öğretmenlerde tükenmişlik düzeyi, nedenleri ve çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon*.
- Öztürk, D. (2015). *Eğitim Örgütlerinde Okul Kültürü Ve Tükenmişlik Arasındaki İlişki (Bahçelievler İlçesinden Bir Araştırma)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Preacher, K. J. and Hayes, A. F. (2008). Asymptotic and resampling strategies for assessing and comparing indirect effects in multiple mediator models. *Behavior research methods*, 40(3), 879-891.
- Purvanova, R. K. and Muros, J. P. (2010). Gender differences in burnout: A meta-analysis. *Journal of Vocational Behavior*, 77(2), 168-185.
- Raab, K. (2014). Mindfulness, self-compassion, and empathy among health care professionals: a review of the literature. *Journal of Health Care Chaplaincy*, 20(3), 95-108.
- Reutter, K. K. and Bigatti, S. M. (2014). Religiosity and spirituality as resiliency resources: Moderation, mediation, or moderated mediation? *Journal for the Scientific Study of Religion*, 53(1), 56-72.

- Reyes, D. (2011). Self-Compassion: A Concept Analysis. *Journal of Holistic Nursing*, 30(2), 81–89.
- Russell, D. W., Altmaier, E. and Van Velzen, D. (1987). Job-related stress, social support, and burnout among classroom teachers. *Journal of Applied Psychology*, 72(2), 269-274.
- Sabancı, A. (2009). The effect of primary school teachers' burnout on organizational health. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 1(1), 195-205.
- Salzberg, S. (1997). *Loving kindness: The revolutionary art of happiness*. Boston, MA: Shambala.
- Sarı, T. ve Tunç, E. (2016). Üniversite öğrencilerinde umudun yordayıcısı olarak psikolojik iyi olma. *International Journal of Social Science*, 45, 291-302.
- Schwartz, R. H., Tiamiyu, M. F. and Dwyer, D. J. (2007). Social worker hope and perceived burnout: The effects of age, years in practice, and setting. *Administration in Social Work*, 31(4), 103-119.
- Sherwin, E. D., Elliott, T. R., Rybarczyk, B. D., Frank, R. G., Hanson, S., & Hoffman, J. (1992). Negotiating the reality of caregiving: Hope, burnout and nursing. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 11(2), 129-139.
- Snyder, C. R., Irving, L. M. and Anderson, J. R. (1991). Hope and health. *Handbook of social and clinical psychology: The health perspective*, 162, 285-305.
- Sönmez, A. (2013). *İlk Ve Ortaokullardaki Öğretmenlerin Benlik Saygılarının Mesleki Tükenmişliğe Etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Tarhan, S. (2012). Umudun Özyeterlik, Algılanan Sosyal Destek ve Kişilik Özelliklerinden Yordlanması. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Taycan, O., Kutlu, L., Çimen, S. ve Aydın, N. (2006). Bir üniversite hastanesinde çalışan hemşirelerde depresyon ve tükenmişlik düzeyinin sosyodemografik özelliklerle ilişkisi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 7(2), 100-108.
- Thompson, C. (1998). The mental state we are in: Morale and psychiatry? *Psychiatric Bulletin*, 22, 405–409.
- Umphey, L. R. and Sherblom, J. C. (2014). The relationship of hope to self-compassion, relational social skill, communication apprehension, and life satisfaction. *International Journal of Wellbeing*, 4(2), 1-18.
- Usta, F. (2013). *Üniversite Öğrencilerinin Psikolojik İyi Olma Ve Umut Düzeyleri Arasındaki İlişki*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Ünal, A. ve Önal, M. (2010). Eğitim iş görenlerinin duygusal zekâları ile mesleki tükenmişlik düzeyleri arasındaki ilişki. *Opus Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 5(8), 133-154.

- Vızlı, C. (2005). *Görme Engelliler İlköğretim Okullarında Çalışan Öğretmenlerle Normal İlköğretim Okullarında Çalışan Öğretmenlerin Tükenmişlik Düzeylerinin Karşılaştırılması Üsküdar İlçesi Örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Vredenburg, L. D., Carlozzi, A. F. and Stein, L. B. (1999). Burnout in counseling psychologists: Type of practice setting and pertinent demographics. *Counseling Psychology Quarterly*, 12(3), 293-302.
- Watkins, C. E. (1983). Burnout in counseling practice: Some potential professional and personal hazards of becoming a counselor. *Personnel & Guidance Journal*.
- Yang, Y., Zhang, M. and Kou, Y. (2016). Self-compassion and life satisfaction: The mediating role of hope. *Personality and Individual Differences*, 98, 91-95.
- Youssef, C. M. and Luthans, F. (2007). Positive organizational behavior in the workplace: The impact of hope, optimism, and resilience. *Journal of management*, 33(5), 774-800.

Extended Abstract

Purpose

The purpose of this research is twofold. First, the burnout levels of school counselors were examined by gender, marital status, tenure, willingness to choose a profession, and educational status, and the second was to question the mediating role of hope in the relationship between selfishness and burnout.

Method

The research has a descriptive quality. 297 school psychological counselors working at primary, secondary and high school levels in Gaziantep participated in the study. The data obtained within the scope of the research were analyzed through the SPSS 20.0 program. In the data analysis phase, descriptive statistics, Pearson Correlation Analysis, independent samples t test, one-way analysis of variance techniques were used in accordance with the purpose. The macro (PROCESS) developed by Hayes was used to examine the mediating effect.

Results and Discussion

Within the scope of the research, firstly, relationships between variables were examined. In this context, it was concluded that there was a negative relationship between hope and burnout levels of school psychological counselors, a positive relationship between hope and self-compassion, and a negative relationship between self-compassion and burnout levels. This

result was found to be consistent with the results of similar studies in the literature examining the relationships between hope, self-compassion and burnout.

In the first stage of the study, primarily the marital status feature was discussed in order to examine the burnout levels of school psychological counselors. In this context, it was concluded that the burnout levels of school counselors differed significantly in terms of marital status and singles reported higher levels of burnout. This result is largely in line with the results in the literature. In addition, research suggests that the nature of the marital relationship may also be one of the determinants of burnout.

When the burnout levels of school counselors were considered in terms of gender, it was concluded that there was no significant difference between men and women. When the literature is examined, the existence of various results draws attention. The similarity of demands, role conflicts and role confusion in business environments may have been effective in the emergence of this result. In this context, when it comes to burnout, it would be healthy not to make any significant comments in terms of gender.

When the burnout levels of school psychological counselors were considered in terms of tenure, it was concluded that there was no significant difference between the groups. When the current result is compared with the literature, it is noteworthy that there are compatible and incompatible results in the literature. In this context, it can be said that the results are not stable in terms of the duration of duty variable and this result may be due to the characteristics of the sample.

When the burnout level of the school counselors was examined in terms of educational status, it was determined that there was a significant difference between the undergraduate and graduate groups and the school psychological counselors with graduate degrees reported high levels of burnout. The findings of the present study are consistent with similar research results in the literature. This result becomes meaningful when the increase in education level creates new goals and new responsibilities, the resulting increase in stress level and differences in motivation levels.

When the burnout levels of school counselors were examined in terms of willingness to choose the profession, it was concluded that school counselors who chose their profession willingly reported significantly lower levels of burnout. This result is consistent with similar results in the literature. It seems possible that school psychological counselors who willingly choose their

profession have a high level of motivation, be prepared for the negativities of the profession and cope effectively with these processes. In this context, the current result can be explained by the motivation to cope and solve problems.

In the second stage of the study, the mediating role of hope in the relationship between self-compassion and burnout was examined. In this context, it has been concluded that hope has a partial mediating role in this relationship. It has been observed that this result is consistent with similar research results in the literature. This result means that self-compassion reflects more positively on the burnout levels of school counselors with the help of hope. However, it can be mentioned that individuals with high levels of hope and self-compassion are likely to experience lower levels of burnout.

Conclusion

Burnout emerges as a concept that has a significant negative impact on the lives of individuals. In this sense, revealing the components of burnout is very important in terms of studies to take precautions. The results obtained within the scope of this study also suggest that burnout may be shaped according to individual factors. In addition, it can be said that the positive contribution of the concepts of self-compassion and hope to the individual in the face of burnout will make the individual more equipped.

ETİK BEYAN: *"Okul Psikolojik Danışmanlarında Öz şefkat İle Tükenmişlik Arasındaki İlişkide Umudun Aracı Rolünün İncelenmesi" başlıklı çalışmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamıştır ve veriler toplanmadan önce Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimlerde İnsan Araştırmaları Etik Kurulu'ndan 27.03.2018 tarih, 2018/04 toplantı numarası ve 2018/80 Protokol NO.'lu etik izin alınmıştır. Karşılaşılacak tüm etik ihlallerde "Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi Yayın Kurulunun" hiçbir sorumluluğunun olmadığı, tüm sorumluluğun Sorumlu Yazara ait olduğu ve bu çalışmanın herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiş olduğunu taahhüt ederim."*